

Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens förslag till ändringar i upphovsrättslagen rörande upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (prop. 2006/07:79) jämte en motion som väckts med anledning av propositionen. Avsikten med förslagen är främst att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv (2001/84/EG) på området. Syftet med såväl direktivet som lagförslaget är att undvika snedvridning av konkurrensen vid vidareförsäljning av konstverk inom gemenskapen och också att förbättra de ekonomiska villkoren för bildkonstnärer.

Utskottet konstaterar att de tvingande bestämmelserna i direktivet motsvaras av regeringens lagförslag. Dessa delar har störst betydelse för harmoniseringssyftet. När det gäller övriga delar av direktivet instämmer utskottet med kulturutskottet, som avlämnat ett yttrande till utskottet, i att förslagen på ett i huvudsak tillfredsställande sätt tillgodoser syftet att stärka bildkonstnärernas ställning. Ett enhälligt utskott tillstyrker propositionen och avstyrker den aktuella motionen.

Regeringen planerar en översyn av upphovsrättslagen. Utskottet välkomnar denna översyn men föreslår att – förutom de planerade utredningsfrågorna – några fler frågor övervägs i detta sammanhang. Dels behöver vissa konkurrensfrågor utredas, dels bör balansen mellan kravet på en effektiv hantering av ersättningarna och syftet att stärka bildkonstnärernas ställning övervägas ytterligare, anser utskottet. I enlighet med kulturutskottets förslag bör även tre kulturpolitiska frågor inkluderas i utredningen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	7
Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)	7
Inledning	7
Propositionen	7
Motionen	13
Kulturutskottets yttrande	13
Vissa kompletterande uppgifter	14
Utskottets ställningstagande	16
Förslag om ändring i upphovsrättslagen	16
Översyn av upphovsrättslagen	17
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	19
Propositionen	19
Följdmotion	19
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	20
<i>Bilaga 3</i>	
Kulturutskottets yttrande	26

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Förslag om ändring i upphovsrättslagen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Därmed bifaller riksdagen proposition 2006/07:79 och avslår motion 2006/07:N13.

2. Översyn av upphovsrättslagen

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om en översyn av upphovsrättslagen.

Stockholm den 15 maj 2007

På näringsutskottets vägnar

Karin Pilsäter

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Pilsäter (fp), Thomas Östros (s), Bertil Kjellberg (m), Alf Eriksson (s), Krister Örnfjäder (s), Maria Plass (m), Berit Högman (s), Mikael Oscarsson (kd), Marie Weibull Kornias (m), Kent Persson (v), Karin Åström (s), Per Bolund (mp), Staffan Anger (m), Eva-Lena Jansson (s), Åke Sandström (c), Liselott Hagberg (fp) och Anne-Marie Pålsson (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas

dels proposition 2006/07:79 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG,

dels en motion som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslås att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Regeringens lagförslag redovisas i bilaga 2. Lagförslaget har granskats av Lagrådet.

Motionsyrkandet redovisas i bilaga 1.

Skrivelser i ärendet har inkommit från dels Sveriges Konst- och Antikhandlareförening, dels Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för. (BUS).

Kulturutskottet har avlämnat ett yttrande till näringsutskottet när det gäller de kulturpolitiska aspekterna på förslagen i propositionen och motionen. Yttrandet återfinns i bilaga 3.

Förslaget till EG-direktiv om följerätten har tidigare vid minst fem tillfällen behandlats i riksdagens EU-nämnd; det senaste tillfället ägde rum i mars 2000.

Bakgrund

I enlighet med riksdagens beslut våren 2006 (framst. 2005/06:RS3, bet. 2005/06:KU21) ansvarar näringsutskottet fr.o.m. den 1 oktober 2006 för beredningen av immaterialrättsliga frågor. Inom ramen för detta område finns bl.a. upphovsrätten med den s.k. följerätten.

Beteckningen följerätt (svensk översättning av den vedertagna franska benämningen *droit de suite*) avser att upphovsmannen till ett konstverk har rätt till särskild ersättning när ett exemplar av hans eller hennes konstverk såjs vidare.

Regler om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) infördes i svensk rätt år 1996 inom ramen för lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Bestämmelserna om följerätt finns i 26 j § i lagen.

År 2001 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (2001/84/EG) om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

I föreliggande proposition (prop. 2006/07:79) lämnar regeringen förslag till hur direktivet ska genomföras i svensk rätt.

Genomförandet av direktivet behandlades i en departementspromemoria år 2006. Förslagen i promemorian har remissbehandlats. Lagrådets yttrande har inhämtats av regeringen. Till övervägande del har regeringen följt Lagrådets förslag.

Utskottet beslutade den 27 mars 2007 att bereda kulturutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen jämte eventuella motioner.

Enligt direktivet skulle medlemsstaterna ha infört de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet före den 1 januari 2006.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Rätt för en upphovsman till särskild ersättning när ett exemplar av hans eller hennes konstverk säljs vidare (följerätt) finns sedan tidigare i svensk rätt men däremot inte i alla medlemsstater inom EU. Bland de medlemsstater som har regler om följerätt finns olikheter i lagstiftningen. Skillnaderna mellan länderna kan bidra till snedvridning av konkurrensen och omlokalisering av försäljningar inom gemenskapen. Detta är bakgrunden till Europaparlamentets och rådets direktiv från september 2001 (2001/84/EG) om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

I propositionen lämnas förslag till hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. Vidare föreslås en bestämmelse om preskription under vissa förhållanden av upphovsmannens fordran på följerättsersättning.

Såväl direktivet som lagförslagen syftar också till att förbättra de ekonomiska villkoren för bildkonstnärer och formgivare inom gemenskapen genom att ge dem en del i det ekonomiska utbyte som handeln med deras konstverk ger upphov till. Samtidigt måste hänsyn tas till säljare, köpare och förmedlare vid försäljningar av konstverk.

Reglerna om vilka verk som ska omfattas av följerätt föreslås bli ändrade så att följerätten omfattar vidareförsäljningar av *originalkonstverk*. En utvidgning föreslås av vilka försäljningar som kan ge rätt till ersättning. Enligt huvudregeln kommer fortsättningsvis även försäljningar som sker från en privatperson till en köpare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden att omfattas.

Upphovsmannens ersättning ska enligt förslaget även fortsättningsvis beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Ersättningen ska dock inte som enligt nuvarande ordning alltid vara 5 % av försäljningspriset i dess helhet. I stället föreslås att ersättningen ska betalas med allt lägre procentsatser vid ökande försäljningspris. Vidare föreslås att ersättning inte i något fall får tas ut med mer än motsvarande 12 500 euro. Direktivets bestämmelser om ersättningens storlek är i huvudsak tvingande. För den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro har medlemsstaterna dock en möjlighet att bestämma en något högre ersättningsnivå.

Även i fortsättningen ska endast organisationer som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området kunna kräva in ersättning. Organisationen ska som tidigare kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skäligen ersättning till organisationen för dess omkostnader. Det föreslås att den ersättningsberättigades fordran på organisationen ska preskriberas efter tio år, dock endast under förutsättning att organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. I det följande benämns lagen upphovsrättslagen. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2007.

Utskottets överväganden

Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag om ändring i upphovsrättslagen och avslår en motion med krav på ändring av regeringens förslag till lagtext.

Vidare gör riksdagen – på utskottets initiativ – ett tillkännagivande till regeringen om att den inom Justitiedepartementet planerade översynen av upphovsrättslagen bör breddas med bl.a. några konkurrensfrågor och vissa frågor med kulturpolitisk bakgrund.

Inledning

Följerätt finns i vissa länder inom EU, men inte i alla. Det föreligger också olikheter i lagstiftningen mellan de länder som har följerätt. Dessa förhållanden skulle kunna leda till snedvridning av konkurrensen när det gäller konstförsäljning inom gemenskapen. Syftet med Europaparlamentets och rådets direktiv (2001/84/EG) om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) är bl.a. att förhindra en sådan snedvridning. Ett annat syfte är att förbättra de ekonomiska villkoren för bildkonstnärer och formgivare inom gemenskapen genom att de får del i det ekonomiska utbyte som handeln med deras konstverk medför.

Propositionen

Vilka konstverk omfattas?

Enligt nuvarande ordning omfattar följerätten konstverk (bild-, bruks- och byggnadskonst) och fotografiska bilder (26 j § första stycket första meningen och 49 a § fjärde stycket upphovsrättslagen). Från följerätten har undantagits vissa typer av konstverk. Rätt till ersättning på grund av följerätt föreligger sålunda inte vid vidareförsäljningar av alster av byggnadskonst, dvs. uppförda byggnader, och inte heller vid vidareförsäljning av alster av brukskonst som har framställts i flera identiskt lika exemplar.

I direktivet (artikel 1) anges att följerätten endast avser originalkonstverk. I artikel 2 beskrivs vilka konstverk som är eller anses som originalkonstverk. Dessa regler är tvingande.

Regeringens förslag är att det i upphovsrättslagen tas in ett krav på att det ska vara fråga om ett *originalkonstverk* för att följerrättsersättning ska bli aktuell. Direktivets definition av vad som utgör eller får anses utgöra ett originalkonstverk tas in i lagen. Ett originalkonstverk definieras i lagen som ett konstverk som utförts av konstnären själv eller exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd. På samma sätt som i direktivet ges i propositionen exempel på originalkonstverk, t.ex. målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål och fotografier. I propositionen anges, i likhet med direktivet, att exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal normalt ska vara nummerade, signerade eller på annat sätt godkända av konstnären. Det undantag från följerrättsersättning som tidigare gällt alster av brukskonst som framställts i flera identiskt lika exemplar tas bort.

Konstverk i form av uppförda byggnader föreslås som i dag bli undantagna från följerrätt. Regeringen gör bedömningen att direktivet inte kräver att alster av byggnadskonst ska omfattas av följerrätt.

Vilka försäljningar omfattas?

Den nuvarande ordningen innebär att följerrättsersättning endast ska betalas om vidareförsäljning sker eller förmedlas av en näringsidkare i hans eller hennes yrkesmässiga verksamhet. Försäljningar från en privatperson till en yrkesmässig köpare omfattas alltså inte av följerrätten i dag. Rätten till ersättning är personlig och kan inte överlåtas.

Direktivet (artikel 1.2) kräver att följerrättsersättning ska betalas så snart någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltar som säljare, förmedlare eller köpare. I ingressen till direktivet (stycke 18) anges att följerrätten bör utvidgas till att omfatta all vidareförsäljning med undantag av sådan vidareförsäljning som äger rum direkt mellan privatpersoner utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden. Dock bör rätten inte utvidgas till att omfatta vidareförsäljningar från privatpersoner till museer som inte bedriver vinstgivande verksamhet och som är öppna för allmänheten. Enligt direktivet (artikel 1.4) ska ersättningen betalas av säljaren; dock får medlemsstaterna föreskriva att förmedlare eller köpare ska betala eller dela betalningsansvaret med säljaren.

Regeringens förslag är att det ska anges i upphovsrättslagen att följerrättsersättning ska betalas så snart någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltar som *köpare*, säljare eller förmedlare vid vidareförsäljningen. I första hand är det säljaren som är betalningsskyldig. Om säljaren är en privatperson och om en yrkesmässig förmedlare deltagit är denne betalningsskyldig, i annat fall är det den yrkesmässiga köparen som är skyldig att betala.

Vidare föreslås att det i lagen anges att upphovsmannen inte har rätt till ersättning om ett museum som bedriver verksamhet utan vinstsyfte och är öppet för allmänheten köper ett exemplar av ett originalkonstverk från en privatperson utan medverkan av en yrkesmässig förmedlare.

Den nuvarande bestämmelsen i upphovsrättslagen om att följerätten inte får överlåtas kompletteras i förtydligande syfte med ett uttryckligt angivande av att rätten inte heller får efterges.

Beloppsgränser och procentsatser

I dag är följerättsersättningen 5 % av försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Det finns ingen övre gräns för ersättningens storlek. Upphovsmannen har dock endast rätt till ersättning om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av basbeloppet (prisbasbeloppet) enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. För år 2007 innebär detta att ett konstverk måste säljas till ett pris som överstiger 2 015 kr för att försäljningen över huvud taget ska omfattas av följerätten.

I direktivet (artikel 4) anges olika procentsatser beroende på försäljningspriset, där procentsatsen sjunker ju högre priset är. Totalt får ersättningen inte överstiga 12 500 euro. Det anges i artikel 3 att det är upp till medlemsstaterna att fastställa ett lägsta försäljningspris från och med vilket försäljning ska omfattas av följerätten. Detta lägsta försäljningspris får dock inte överstiga 3 000 euro. För den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro får medlemsstaterna bestämma en procentsats om 4 eller 5 %. Vidare anges i direktivet att det försäljningspris som beräkningen ska utgå från ska vara priset före skatt (artikel 5).

Regeringens förslag innebär att ersättning fortsättningsvis ska tas ut med 5 % av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro, 3 % i skiktet 50 000,01–200 000 euro, 1 % i skiktet 200 000,01–350 000 euro, 0,5 % i skiktet 350 000,01–500 000 euro samt 0,25 % på den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro. Vidare föreslås att ersättning får tas ut med högst 12 500 euro.

Vid fastställande av vad som ska betalas i följerättsersättning ska omräkningen från euro till svenska kronor av gränsvärdena ske med användning av den växelkurs som Europeiska centralbanken har fastställt för den dag då försäljningen äger rum. Om denna dag inte är en svensk bankdag ska växelkursen närmast föregående svenska bankdag användas.

Rätt till följerättsersättning bör enligt regeringens bedömning även fortsättningsvis endast finnas om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet. Även bestämmelsen om att ersättningen ska beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt bör kvarstå oförändrad, anser regeringen.

Ersättningsberättigade m.m.

Efter upphovsmannens bortgång gäller i dag att sedvanliga regler om bodelning, arv och testamente är tillämpliga på följerätten (26 j § tredje stycket upphovsrättslagen). Giltighetstiden för rätten till följerättsersättning motsvarar upphovsrättens giltighetstid. Denna tid avser upphovsmannens liv och som huvudregel 70 år efter det år då han eller hon avled (26 j § första stycket och 43 § upphovsrättslagen).

I direktivet (artikel 6.1) anges vilka som är berättigade följerättsinnehavare, nämligen upphovsmannen till verket och, efter upphovsmannens död, efterträdande rättsinnehavare. Exakt vilka de efterträdande rättsinnehavarna är bestäms genom medlemsstaternas nationella bestämmelser om arv. Skyddstiden för följerätten regleras i direktivet (artikel 8.1).

Enligt regeringens bedömning är det inte nödvändigt med några ändringar i bestämmelserna om följerätt i upphovsrättslagen med anledning av artikel 6.1 om ersättningsberättigade följerättsinnehavare eller artikel 8.1 om skyddstid för följerätten i direktivet.

Vissa förvaltningsfrågor

Nuvarande regler innebär att det endast är organisationer som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området som får kräva in följerättsersättning (26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen). Förvaltningen av följerätten är således kollektiv, men rätten till ersättning tillkommer upphovsmannen själv. I rättspraxis har fastslagits att det inte är uteslutet att det samtidigt kan finnas flera organisationer som är berättigade att kräva in följerättsersättning.

Direktivet (artikel 6.2) ger medlemsstaterna möjlighet att föreskriva obligatorisk eller frivillig kollektiv förvaltning av följerätten. Direktivet lägger inte några hinder i vägen mot att – i enlighet med gällande svensk rätt – överlämna förvaltningsuppgifterna till upphovsmannaorganisationer.

Regeringen gör bedömningen att några ändringar i den svenska lagstiftningen inte är nödvändiga med anledning av bestämmelsen i artikel 6.2 i direktivet.

Flera remissinstanser har varit kritiska till att regeringen inte tagit upp frågan om följerättens förvaltning i samband med genomförandet av det nu aktuella direktivet.

Regeringen anser emellertid att här beskrivna förvaltningsfrågor inom följerätten bör övervägas i ett särskilt lagstiftningsärende. Skälet är enligt regeringen att dessa frågor kräver relativt ingående analyser, som det inte fanns möjlighet att genomföra i det nu aktuella lagstiftningsärendet. Enligt vad som står i propositionen (s. 31) planeras inom det närmaste året en översyn av 3 kap. upphovsrättslagen tillsammans med bl.a. en redaktionell översyn av hela lagen.

Redovisning av försäljningar m.m.

Som nämnts ovan innebär nuvarande ordning att det endast är organisationer som har rätt att kräva in följerättsersättning. På begäran av en organisation ska den som är ersättningskyldig enligt 26 j § femte stycket upphovsrättslagen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Skyldigheten att avge redovisning är inte straffsanktionerad.

Enligt artikel 9 i direktivet ska medlemsstaterna föreskriva att alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av följerättsersättningen på begäran ska lämnas av de yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden under en period av tre år efter vidareförsäljningen. I denna del är direktivet tvingande.

De flesta av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan om redovisningskyldighet för ersättningsgrundande försäljningar, bl.a. Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), har förespråkat straffsanktioner som påtryckningsmedel för att få ut redovisning om gjorda försäljningar. Andra har däremot ansett att det inte finns anledning att införa straffsanktioner.

En kriminalisering skulle enligt regeringen innebära att en rent civilrättslig förpliktelse sanktionerades med straff.

En utökning av redovisningskyldigheten till att gälla samtliga konstverk skulle visserligen kunna bidra till en viss förbättring av förutsättningarna för att säkerställa betalning, bedömer regeringen. Å andra sidan skulle en sådan reglering innebära en insyn i den ersättningskyldiges verksamhet vad gäller även andra försäljningar än de som omfattas av följerätten.

Trots de problem som bl.a. BUS pekat på anser regeringen att det inte är lämpligt att tillgripa en så drastisk åtgärd som en kriminalisering skulle innebära. Bland annat finns det redan i dag en skyldighet för den ersättningskyldige att redovisa försäljningar som grundar rätt till ersättning för upphovsmannen. Om uppgifterna inte lämnas frivilligt kan handräckning alternativt vitesföreläggande av domstol begäras.

Det finns således inte anledning att förändra gällande rätt till följd av artikel 9 i direktivet, säger regeringen.

Övriga frågor

Enligt nuvarande regler föreskrivs i upphovsrättslagen (60 § tredje stycket) att följerätten ska tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Med hänvisning till den internationella upphovsrättsförordningen (1994:193) konstateras sammanfattningsvis att reglerna om rätt till följerättsersättning ska tillämpas på konstverk som säljs vidare i Sverige om upphovsmannen är medborgare i

- Sverige eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
- ett land inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,

- ett land annat än Sverige som ingår i Bernunionen¹ eller Världshandelsorganisationen, eller har sin vanliga vistelseort i ett sådant land, förutsatt att detta land ger motsvarande rätt till ersättning, dvs. reciprocitet måste föreligga.

I artikel 7 i direktivet definieras vilka medborgare i tredje land som är ersättningsberättigade följerättsinnehavare.

När det gäller den internationella tillämpningen är det regeringens bedömning att inga lagändringar behöver göras i upphovsrättslagen med anledning av artikel 7 i direktivet. Däremot kan den internationella upphovsrättsförordningen behöva ändras för att svensk rätt helt ska överensstämma med direktivet.

Med hänsyn till att de nuvarande reglerna inom följerätten återfinns i en väl omfångsrik paragraf med hela fem stycken (26 j § upphovsrättslagen) och att nu föreslagna lagändringar innebär mer författningstext anser regeringen att det inte är lämpligt att bygga ut den existerande paragrafen ytterligare. I stället bör bestämmelserna om följerätt delas upp på tre paragrafer. Regeringen föreslår därför att den nuvarande paragrafen upphävs och att de tre nya paragraferna placeras i 26 n, 26 o och 26 p §§ upphovsrättslagen. Rubriken närmast före 26 n § upphovsrättslagen får lydelsen Ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

Preskription av fordran på följerättsersättning

När det gäller anspråk mot den näringsidkare som är skyldig att betala följerättsersättning innebär nuvarande regler att fordringen preskriberas om organisationen inte framställer ett krav på betalning inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum (26 j § upphovsrättslagen). Däremot finns inga särskilda bestämmelser om preskription när det gäller anspråk som en upphovsman eller dennes efterlevande rättsinnehavare har mot den organisation som krävt in följerättsersättningen. Regeringens bedömning är att det mesta talar för att vanliga preskriptionsregler enligt preskriptionslagen (1981:130) gäller, nämligen att fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, men att en viss osäkerhet råder om detta.

Regeringen föreslår bl.a. på grund av denna osäkerhet att en särskild regel om preskription avseende den ersättningsberättigades fordran på ersättning gentemot upphovsrättsorganisationen införs i upphovsrättslagen. Enligt den nya föreslagna preskriptionsregeln ska en sådan fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Inga ändringar bör göras när det gäller den treåriga preskriptionstiden för en organisations anspråk mot den som är skyldig att betala följerättsersättning, anser regeringen.

¹ År 1886 överenskom ett antal länder om vissa minimiregler för det upphovsrättsliga skyddet, den s.k. Bernkonventionen. Medlemsstaterna som står bakom konventionen kallas Bernunionen. Sverige blev medlem år 1904.

Ikraftträdandebestämmelser

Regeringen föreslår att ändringarna i upphovsrättslagen ska träda i kraft den 1 juli 2007. De ska även tillämpas på verk och prestationer som kommit till före ikraftträdandet.

Om en vidareförsäljning av ett originalkonstverk har skett före ikraftträdandet ska äldre bestämmelser fortfarande gälla. Den nya regeln om preskription avseende den ersättningsberättigades fordran på följerättsersättning gentemot en upphovsrättsorganisation ska dock tillämpas även på fordringar som har uppkommit före ikraftträdandet, om inte fordran har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser.

Motionen

I motion 2006/07:N13 (v) hävdas att de av regeringen föreslagna ändringarna i lagstiftningen om ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk inte i tillräcklig utsträckning tillvaratar upphovsmännens intressen. BUS har redovisat svårigheter att få in redovisning från delar av konsthandeln. Motionärerna understryker att det inte är rimligt att en upphovsman blir utan ersättning för att en handlare undandrar sig redovisningsskyldighet.

Enligt direktivet får den inkasserande organisationen från konsthandeln begära in alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningar. Mot denna bakgrund anser motionärerna att redovisningsskyldigheten bör bli fullständig och sanktioneras med ett straffstads-gande. Organisationen ska också kunna begära att en auktoriserad revisor avlämnar en försäkran om huruvida försäljning av konst med följerättsersättning har ägt rum eller inte. I enlighet med dessa förslag förordas en ny lydelse av 26 p § andra stycket i upphovsrättslagen.

Kulturutskottets yttrande

Kulturutskottet har yttrat sig över de kulturpolitiska aspekterna på regeringens förslag och motionen (yttr. 2006/07:KrU4y). Från kulturutskottets sida understryks att det ursprungliga motivet till följerätten – att stärka bildkonstnärernas ställning – även fortsättningsvis bör vara vägledande vid genomförandet av det nu föreslagna direktivets regler.

Direktivet medger 4 eller 5 % i följerättsersättning på försäljningspriser upp till 50 000 euro. Regeringen har valt att bibehålla en ersättning på 5 % av försäljningspriset, vilket gagnar upphovsmännen. Vidare har regeringen föreslagit att rätt till följerättsersättning ska gälla om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, vilket år 2007 innebär ett försäljningspris på 2 015 kr. Detta kan jämföras med direktivets tillåtna minimigräns på högst 3 000 euro. Kulturutskottet välkomnar dessa båda

förslag från regeringen och beaktar därvid särskilt att en stor andel av den följerättsersättning som betalas i dag kommer från försäljningar där försäljningspriset är relativt lågt.

Vidare pekar kulturutskottet på tre frågor där direktivet är dispositivt, dvs. att avvikelser från bestämmelserna medges, och där det enligt kulturutskottets mening kan finnas anledning att närmare överväga regeringens förslag.

Den första frågan – som inte närmare berörs i propositionen – gäller på vilket sätt information om en försäljning ska nå fram till en organisation som i upphovsmannens ställe har rätt att kräva in följerättsersättning. Kulturutskottet anser att det finns anledning att överväga om en ordning där den ersättningsskyldige självmant ska informera den insamlande organisationen om de försäljningar som har gjorts bör föredras i stället för regeringens förslag att den ersättningsskyldige på begäran av organisationen ska redovisa de ersättningsgrundande försäljningarna. I Norge, Danmark och Finland åligger det den ersättningsskyldige att självmant informera insamlande organisation om de försäljningar som gjorts.

Den andra och tredje frågan som det enligt kulturutskottet kan finnas anledning att överväga ytterligare gäller hur kontrollen av genomförda försäljningar av konstverk bör utformas och vilka sanktioner som bör finnas vid bristande redovisning. Kulturutskottet nämner olika alternativ för hur en sådan kontroll kan utformas, bl.a. det alternativ som förordas i motionen, och något om för- och nackdelar med de olika alternativen. När det gäller sanktioner ifrågasätter kulturutskottet om nuvarande ordning med möjligheter till handräckning och vitesföreläggande är tillräckligt effektiv. Kulturutskottet informerar om att i Danmark, Finland och Norge gäller en ordning där böter kan ådömas den som underlåter att redovisa gjorda försäljningar som omfattas av följerätten.

Enligt kulturutskottet bör de tre frågorna (rörande redovisningsskyldighet, kontroll och sanktioner) övervägas ytterligare av regeringen i samband med den översyn av 3 kap. upphovsrättslagen tillsammans med bl.a. en redaktionell översyn av hela lagen som aviserats om i propositionen.

Kulturutskottets ställningstaganden innebär sammanfattningsvis att utskottet tillstyrker propositionen samt föreslår att motion 2006/07:N13 (v), med yrkande om en omedelbar ändring av lagtexten i regeringens förslag, avslås. Vidare anser kulturutskottet att önskemålet om förnyad översyn bör ges regeringen till känna.

Vissa kompletterande uppgifter

När det gäller administrationen av inkasseringen hos BUS av följerättsersättningar från auktionsverk och konsthandlare har viss ytterligare information lämnats i en skrivelse från BUS till näringsutskottet.

Av skrivelsen framgår att det fakturerade beloppet år 2006 uppgick till ca 18,3 miljoner kronor, fördelade på 324 fakturor till 69 kunder. 272 fakturor ställdes till auktionsverk, vilket motsvarade 17,9 miljoner kronor (98 %), medan 52 fakturor till butiksförsäljare motsvarade 350 000 kr (2 %). Enligt BUS fungerar rutinerna med inkassering av följerrättsbeloppen mycket bra när det gäller de stora auktionshusen och relativt smidigt när det gäller övriga auktionshus. Beträffande butiksförsäljningen krävs det ofta ett flertal påstötningar från BUS. Sex konsthandlare avstår helt från att redovisa följerrätt. BUS anser att det finns anledning att anta att ett stort antal följerrättspliktiga konstverk inte redovisas och att ersättningen från butiksförsäljningen rimligtvis borde vara högre. Enligt BUS är det ett konkurrensproblem att butikshandeln kan undandra sig redovisningsansvaret, medan auktionshandlaren har en öppen verksamhet utan möjlighet att ignorera redovisningskraven.

I en skrivelse till utskottet från Sveriges Konst- och Antikhandlareförening framhålls att det inte är motiverat med ett så lågt tröskelvärde för försäljningsbeloppet som föreslås, dvs. en tjugondel av prisbasbeloppet. Det hävdas att administrationskostnaden för BUS att inkassera följerrättsersättningarna är alltför hög i förhållande till följerrättsersättningen till konstnärerna. Därför bör tröskelvärdet uppgå till åtminstone 10 000 kr, anføres det. Vidare berörs konkurrenssituationen mellan konst- och antikhandeln å ena sidan och auktionshusen å den andra. Det görs gällande att reglerna gynnar auktionshusen på ett otillbörligt sätt genom att konsthandlarna betalar följerrättsersättning två gånger, dvs. vid förvärv och försäljning av ett konstverk, medan auktionshusen enbart betalar när konstverken blir sålda. En annan skillnad till konsthandelns konkurrensnackdel gäller det försäljningspris på vilket följerrättsersättningen beräknas. Såväl i nuvarande lag som i det föreliggande lagförslaget gäller att följerrättsersättningen ska utgå från försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Konsthandlarna betalar följerrättsersättning på hela försäljningspriset medan auktionshusen betalar ersättning på köparens pris exklusive auktionshusets provision.

Vidare bör nämnas att det i den proposition som låg till grund för följerrättens införande år 1996 (prop. 1994/95:151) uppgavs att upphovsrätten är ett rättsområde där det traditionellt har funnits en likartad lagstiftning i de nordiska länderna och att det är av stort värde att behålla denna rättslikhet. Likadana regler i Norden kan leda till gehör för särskilda nordiska lösningar i det allt bredare europeiska samarbetet på upphovsrättens område, var argumentet. Likartade regler kan också ha praktisk betydelse för det kulturella utbytet i Norden.

Lagstiftningen i dag i Norge, Danmark och Finland när det gäller följerrätten innebär som tidigare nämnts att det åligger den ersättningskyldige att självmant informera insamlande organisation om genomförda försäljningar samt att böter kan ådömas den som underlåter att redovisa sådana försäljningar som omfattas av följerrätten. Dessa bestämmelser, som alltså skiljer sig från de svenska bestämmelserna i frågan, har funnits sedan föl-

jerätt infördes i respektive land och har inte uppkommit i samband med genomförandet av direktivet. Danmark och Finland har valt andra lösningar än Sverige genom att regeringen i dessa länder utser *en* organisation som är godkänd att inkassera ersättning. Den nuvarande ordningen i Sverige med flera tänkbara inkasserande organisationer inom ett par upphovsrättsliga områden ingår bland de förvaltningsfrågor som enligt regeringen bör övervägas i ett särskilt lagstiftningsärende. I Norge är strukturen annorlunda, bl.a. genom att det är en statlig fond som svarar för inkassering och konstnärsersättningar.

Utskottets ställningstagande

Förslag om ändring i upphovsrättslagen

Inledningsvis vill utskottet erinra om de två syftena i såväl bakomliggande direktiv (2001/84/EG) som i regeringens förslag till ändring av upphovsrättslagen. Direktivet avser att harmonisera följerätten så att den inre marknaden för konsthandel ska kunna fungera väl utan snedvridna konkurrensvillkor, omlokalisering av konstförsäljningen samt olika behandling av konstnärer beroende på var deras verk säljs. Det andra syftet är att tillförsäkra upphovsmännen till konstverk en andel av det ekonomiska utbyte som deras originalkonstverk ger upphov till. Följerätten ska bidra till en ekonomisk jämvikt mellan upphovsmän till konstverk respektive andra upphovsmän, som t.ex. författare eller kompositörer, vilka får ersättning för senare utnyttjande av sina verk. Direktivet skulle ha varit genomfört i medlemsländernas lagstiftning den 1 januari 2006.

Som redovisats i det föregående är direktivet till stora delar tvingande, bl.a. när det gäller vilka konstverk som omfattas, de flesta ersättningsbestämmelserna samt bestämmelsen om att de ersättningsberättigade under en period av tre år efter vidareförsäljningen får begära in alla uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av följerättsersättningen. I dessa delar har Sverige en skyldighet att införa bestämmelserna i den svenska lagstiftningen.

Utskottet konstaterar att de tvingande bestämmelserna i direktivet motsvaras av regeringens lagförslag. Dessa bestämmelser berör sådana frågor som har mest inverkan på hur den inre marknaden för konsthandel fungerar. Bland annat gäller detta vilka konstverk som följerätten avser, följerättsersättningen över en viss tröskel samt att alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av följerättsersättningen ska kunna begäras under en period av tre år efter vidareförsäljningen.

När det gäller övriga delar av direktivet, där medlemsstaterna i viss utsträckning kan bestämma sina egna regler, har regeringen enligt kulturutskottets bedömning valt alternativ som på ett i huvudsak tillfredsställande sätt tillgodoser målsättningen att stärka bildkonstnärernas ställning. Näringsutskottet finner inte anledning att göra någon annan bedömning på denna punkt.

I motion 2006/07:N13 (v) yrkas på en annan lydelse av 26 p § andra stycket i upphovsrättslagen än den som regeringen har föreslagit. Motionärernas lagförslag innebär högre krav på de ersättningsskyldiga, en hårdare kontroll samt sanktioner vid bristande redovisning. Vissa frågor med anknytning till dessa förslag diskuteras nedan under rubriken Översyn av upphovsrättslagen.

Utskottet anser att regeringens förslag är tillfyllest med de motiveringar som regeringen framför i anslutning till sitt lagförslag Tidpunkt för ikraftträdande bör enligt regeringen vara den 1 juli 2007. För att genomföra direktivet och uppnå de avsedda syftena är det enligt utskottets mening väsentligt att lagändringarna införs i enlighet med regeringens förslag.

De delar av lagförslaget som inte har behandlats i det föregående har inte föranlett några synpunkter från utskottets sida. Riksdagen bör därför anta regeringens förslag till ändring i upphovsrättslagen.

Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet propositionen och avstyrker den aktuella motionen.

Översyn av upphovsrättslagen

Som redovisats i det föregående anser regeringen att olika förvaltningsfrågor inom följerrätten bör övervägas i ett särskilt lagstiftningsärende. Vidare planeras en översyn av 3 kap. upphovsrättslagen samt en redaktionell översyn av hela lagen.

Utskottet har erfarit att arbetet med att formulera direktiv för en kommande utredning har inletts. Enligt Justitiedepartementets planering förväntas direktiven presenteras senare under år 2007.

I likhet med regeringen och kulturutskottet finner utskottet att vissa frågor rörande konsthandeln kan behöva övervägas ytterligare. Den planerade översynen av upphovsrättslagen välkomnas av utskottet.

Förutom de förvaltningsfrågor som enligt regeringen bör ingå i en kommande översyn vill utskottet föreslå vissa andra frågor, som kan övervägas i detta sammanhang.

Utskottet uppehåller sig först vid vissa konkurrensfrågor. För all näringsverksamhet – även vidareförsäljning av konst – är det väsentligt att konkurrensen är rättvis och att snedvridning kan undvikas. De konkurrensaspekter som har förts fram av dels Sveriges Konst- och Antikhandlareförening, dels Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för. (BUS) tyder på att konkurrenssituationen mellan konsthandlare och auktionshus inte alltid sker på lika villkor. Enligt utskottets uppfattning behöver dessa frågor övervägas ytterligare.

Som tidigare nämnts utgår kulturutskottets yttrande från de kulturpolitiska aspekterna på regeringens förslag. Kulturutskottet understryker att det ursprungliga motivet till följerrätten – att stärka bildkonstnärernas ställning – även fortsättningsvis bör vara vägledande vid genomförandet av direktivets regler. I sitt yttrande har kulturutskottet tagit upp tre frågor där direktivet är dispositivt och där det enligt kulturutskottets mening kan fin-

nas anledning att närmare överväga regeringens förslag med hänsyn till de kulturpolitiska aspekterna. Dessa frågor rör information om vidareförsäljningen av konst, kontrollen av denna information samt vilka sanktioner som bör finnas vid bristande redovisning. Olika alternativa lösningar diskuteras. Utskottet instämmer i kulturutskottets uppfattning att dessa frågor bör beaktas vid den planerade översynen.

Ett system där det kan befaras att de små konsthandlarna inte alltid redovisar försäljning av sådan konst som är förenad med följerrättsättning och där inte kontrollen av vidareförsäljningarna fungerar effektivt stämmer till eftertanke, menar utskottet. Regeringen bör ytterligare överväga tröskelvärdet (för närvarande 2 015 kr). Enligt utskottets sätt att se gäller det att hitta en rimlig balans mellan kravet på en effektiv hantering av systemet och syftet att stärka bildkonstnärernas ställning.

Sammanfattningsvis anser utskottet att – förutom de av regeringen upptagna förvaltningsfrågorna – följande frågor bör beaktas i den aviserade översynen:

- konkurrensfrågorna inom branschen,
- de tre frågor som kulturutskottet aktualiserat,
- frågan om avvägning mellan en effektiv hantering av systemet och syftet att stärka bildkonstnärernas ställning.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2006/07:79 Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Följdmotion

2006/07:NI3 av Siv Holma m.fl. (v):

Riksdagen beslutar att 26 p § andra stycket lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ges följande lydelse:

Den som är ersättningsskyldig skall till inkasserande organisation lämna redovisning över försäljningen av verk. På begäran av organisationen skall den ersättningsskyldige redovisa de försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Om organisationen begär det skall redovisningen vara attesterad av auktoriserad revisor. Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att lämna nämnda redovisning döms till böter.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk²

dels att 26 j § skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 26 j § skall utgå,

dels att 49 a, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 26 n–26 p §§, samt närmast före 26 n § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

26 n §

Om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid har upphovsmannen rätt till ersättning (följerätt) om någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen. Med originalkonstverk avses

1. konstverk som har utförts av konstnären själv, eller

2. exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (EGT L 272, 13.10.2001, s. 32, CELEX 32001L0084).

² Senaste lydelse av 26 j § 1995:1273.

3. försäljningen sker från en privatperson till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver verksamhet utan vinstsyfte, om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden medverkat.

Om endast en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare deltar vid försäljningen, skall ersättningen betalas av denne. Har fler än en sådan person deltagit vid försäljningen skall ersättningen betalas av säljaren. Om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall ersättningen i stället betalas av förmedlaren.

26 o §

Ersättningen enligt 26 n § skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt och tas ut med

1. fem procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,

2. tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,

3. en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,

4. en halv procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro,

5. 0,25 procent av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Ersättning enligt första stycket får tas ut med högst 12 500 euro.

Vid fastställande av vad som skall betalas i följerättsersättning skall omräkning av de belopp som anges i första och andra styckena från euro till svenska kronor ske

enligt den växelkurs som Europeiska centralbanken har fastställt för den dag då försäljningen äger rum, eller, om försäljningen inte sker på en svensk bankdag, den växelkurs som fastställts för närmast föregående svenska bankdag.

Rätten till ersättning är personlig och får inte överlåtas eller efterges. Efter upphovsmannens död är, trots 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på rätten.

26 p §

Endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig skall på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

49 a §³

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra– fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 j–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra– fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

60 §⁴

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 26 k–26 p §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

³ Senaste lydelse 2005:757.

⁴ Senaste lydelse 1998:1552.

61 §⁵

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller
2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller
3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpningen av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas

⁵ Senaste lydelse 1998:1552.

endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

hänvisningen till 26 k-26 p §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Med det undantag som anges i 3 skall de nya bestämmelserna även tillämpas på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.
 3. Har en vidareförsäljning av ett konstverk skett före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser.
 4. Bestämmelsen i 26 p § tredje stycket skall dock tillämpas även på fordringar som har uppkommit före ikraftträdandet, om inte fordran innan dess har preskriberats enligt äldre bestämmelser.

BILAGA 3

Kulturutskottets yttrande 2006/07:KrU4y

Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har berett kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2006/07:79 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) och eventuella motioner. Under motionstiden har en motion inkommit, 2006/07:N13 av Siv Holma m.fl. (v). I motionen yrkas att riksdagen ska besluta att 26 p § andra stycket lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ges följande lydelse:

Den som är ersättningsskyldig skall till inkasserande organisation lämna redovisning över försäljningen av verk. På begäran av organisationen skall den ersättningsskyldige redovisa de försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Om organisationen begär det skall redovisningen vara attesterad av auktoriserad revisor. Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att lämna nämnda redovisning döms till böter.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över de kulturpolitiska aspekterna på förslagen och motionen.

Grundläggande inom upphovsrätten är rätten för konstnärer m.fl. att få betalt för utfört arbete. Denna rätt regleras i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Utan upphovsrätten skulle alla former av kulturellt skapande starkt hämmas.

Sedan 1996 finns särskilda bestämmelser i URL om rätt till ersättning för konstnärer när exemplar av deras konstverk säljs vidare, s.k. droit de suite eller följerätt. När denna rätt infördes i den svenska lagstiftningen angavs i förarbetena att tungt vägande kulturpolitiska skäl motiverade införandet. Bildkonstnärernas ställning skulle stärkas genom att de i likhet med bl.a. författare och kompositörer bättre skulle kunna utnyttja den ekonomiska delen av sin upphovsrätt. Bildkonstnärernas rätt till ersättning före 1996

var begränsad på så sätt att ersättning utgick endast vid överlåtelsen av själva originalexemplaren, medan t.ex. kompositörer kunde begära ersättning vid upprepade tillfällen när deras verk framfördes offentligt vid en konsert.

Kulturutskottet vill till en början understryka att det ursprungliga motivet till följerätten – att stärka bildkonstnärernas ställning – även fortsättningsvis bör vara vägledande vid genomförandet av det nu föreslagna direktivets regler.

Direktivet är tvingande i stora delar, dvs. Sverige måste införa direktivets bestämmelser i den svenska lagstiftningen. I de delar där direktivet är dispositivt och där medlemsstaterna själva ges möjlighet till alternativa lösningar har regeringen enligt kulturutskottets bedömning valt alternativ som på ett i huvudsak tillfredsställande sätt tillgodoser målsättningen att stärka bildkonstnärernas ställning.

Detta gäller bl.a. nivån på procentsatsen vid beräkningen av följerättsersättningen. Direktivet ger medlemsstaterna rätt att i ett avseende själva välja procentsats, nämligen när det är fråga om försäljningspriser upp till 50 000 euro. Här medger direktivet 4 eller 5 % på försäljningspriset. Regeringen har valt den högre procentsatsen, något som gagnar upphovsmännen.

Vidare har regeringen föreslagit att rätt till följerättsersättning även fortsättningsvis ska gälla om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. För 2007 innebär det ett försäljningspris på 2 015 kronor, att jämföra med direktivets tillåtna minimigräns på högst 3 000 euro.

Kulturutskottet välkomnar båda dessa förslag från regeringen och beaktar därvid särskilt att en stor andel av den följerättsersättning som betalas i dag kommer från försäljningar där försäljningspriset är relativt lågt. År 2003 avsåg drygt 80 % försäljningar där priset inte översteg 30 000 kronor och 45 % försäljningar där priset inte översteg 5 000 kronor.

Kulturutskottet vill i det följande peka på tre frågor där direktivet är dispositivt, dvs. medger avvikelser från dess bestämmelser, och där det enligt utskottets mening kan finnas anledning att närmare överväga regeringens förslag.

Den första frågan – som inte närmare berörs i propositionen – gäller på vilket sätt information om en försäljning ska nå fram till en organisation som i upphovsmannens ställe har rätt att kräva in följerättsersättning.

Regeringen föreslår, i likhet med vad som gäller i dag, att den som är ersättningsskyldig ska på begäran av en organisation redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Förslaget innebär att den som är ersättningsskyldig för följerätt kan vänta med att redovisa och betala till dess en organisation som har rätt att kräva in ersättning begär redovisning för gjorda försäljningar som omfattas av följerätten.

Enligt utskottets uppfattning kan lämpligheten av en sådan ordning ifrågasättas med tanke på den stora mängden försäljningar av konstverk som sker i Sverige och som berörs av följerätten. Bara att ta reda på vilka försäljningar som har ägt rum blir för den eller de organisationer som har att kräva in följerättsersättningar oerhört betungande.

I Norge, Danmark och Finland åligger det den ersättningsskyldige att självmant informera insamlande organisation om de försäljningar som har gjorts.

Kulturutskottet anser att det finns anledning att överväga om en sådan ordning bör föredras framför den nu föreslagna.

Den andra och tredje frågan som det enligt kulturutskottet kan finnas anledning att överväga ytterligare och som ingående berörs i den väckta motionen gäller hur kontrollen av skedda försäljningar av konstverk bör utformas och vilka sanktioner som bör finnas vid bristande redovisning.

Ett kontrollsystem som inte fungerar tillfredsställande har inte bara nackdelen att det drabbar upphovsmännen ekonomiskt utan ger också upphov till bristande konkurrens mellan aktörerna på konstmarknaden. Det finns därför enligt kulturutskottets uppfattning anledning att överväga en ordning som motverkar sådana konsekvenser.

En effektiv kontroll skulle säkerligen kunna åstadkommas om den ersättningsskyldige åläggs att redovisa all försäljning, dvs. inte bara försäljningar som omfattas av följerätten. En sådan ordning skulle emellertid bli administrativt betungande och innebära en vittgående, ofta omotiverad insyn i den ersättningsskyldiges verksamhet. Ett alternativ skulle kunna vara att en insamlande organisation skulle tillerkännas rätt att begära uppgifter om särskilda skäl föreligger för det. Ett mindre långtgående alternativ skulle kunna vara att endast försäljningar som omfattas av följerätten redovisas. Väljer man det alternativet skulle det kunna krävas att det till redovisningen fogas ett intyg, förslagsvis av företagets revisor, att redovisningen omfattar alla försäljningar där följerättsersättning ska betalas.

Ytterligare ett alternativ är det som motionärerna anger, nämligen en redovisning av alla försäljningar och att en sådan redovisning ska, om organisationen begär det, vara attesterad av en auktoriserad revisor.

När det gäller sanktioner kan ifrågasättas om nuvarande ordning med möjligheter till handräckning och vitesföreläggande är tillräckligt effektiv.

I propositionen anger regeringen att det inte är lämpligt att tillgripa en så drastisk åtgärd som kriminalisering och att de möjligheter som enligt gällande rätt finns att kontrollera överlåtelser som grundar en rätt till ersättning är tillräckliga för att på ett praktiskt sett garantera följerätten.

En straffsanktionering har emellertid ansetts behövlig av den organisation som framför allt svarat för indrivningen av följerättsersättningar, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., (BUS), och i såväl Danmark, Finland som Norge har införts en ordning där böter kan ådömas den som underlåter att redovisa gjorda försäljningar som omfattas av följerätten.

Regeringen har i propositionen angivit att en översyn ska göras av 3 kap. URL tillsammans med bl.a. en redaktionell översyn av hela lagen. Denna översyn ska enligt propositionen inledas inom det närmaste året. Kulturutskottet anser att de ovan berörda tre frågorna om redovisningsskyldighet, kontroll och sanktioner bör övervägas ytterligare vid denna översyn.

Det kan tilläggas att i den proposition som låg till grund för följerättsersättnings införande 1996 (prop. 1994/95:151) anges bl.a. att upphovsrätten är ett rättsområde där det traditionellt har funnits en likartad lagstiftning i de nordiska länderna och att det är av stort värde att vi behåller denna rättslikhet. Dessutom angavs att en likartad nordisk lagstiftning har praktisk betydelse för det kulturella utbytet i Norden.

Kulturutskottets ställningstaganden innebär sammanfattningsvis att utskottet tillstyrker bifall till propositionen samt föreslår att motion 2006/07: N13, som innehåller yrkande om omedelbar ändring av lagtexten i propositionen, avslås. Utskottet anser vidare att önskemålet om förnyad översyn bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 24 april 2007

På kulturutskottets vägnar

Siv Holma

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Siv Holma (v), Cecilia Magnusson (m), Margareta Israelsson (s), Anders Åkesson (c), Nikos Papadopoulos (s), Anne Ludvigsson (s), Gunilla Carlsson i Hisings Backa (s), Dan Kihlström (kd), Olof Lavesson (m), Göran Persson i Simrishamn (s), Solveig Hellquist (fp), Esabelle Reshdouni (mp), Leif Pettersson (s), Solveig Ternström (c), Eva Bengtson Skogsberg (m), Lars Elinderson (m) och Marietta de Pourbaix-Lundin (m).